herpy

SKILPADDER

Red-Footed Tortoise

Chelonoidis carbonarius

Chelonoidis carbonarius er en mellomstor, mørk landskilpadde fra Sør-Amerikas savanner og skogkanter med røde til oransje skjell på hode og bein. Skjoldet blir vanligvis 30-35 cm langt, dyret lever i minst 50 år og er en av de mest holdte tropiske landskilpaddene. Den trenger høy luftfuktighet og varme hele året og spiser både planter, frukt og litt animalsk føde.

Familie: Testudinidae Tidligere navn: *Chelonoidis carbonaria; Geochelone carbonaria; Testudo carbonaria*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**30-45 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**50-70 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende**
Biotop	**Savanne, tørrskog og regnskog**
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**280 × 140 × 60 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**24-29 °C**
Varmeplass	**32-35 °C**
Temperatur, natt	**20-23 °C**
Luftfuktighet	**70-90 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 2
Kosthold	**Insekter, frukt, planter og mark/snegler**
Holdes	**Alene eller i gruppe**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kullstørrelse	**2-7 egg**
Inkubasjon	**105-200 dager** ved 28-31 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Ikke vurdert (NE)**

Om arten

Chelonoidis carbonarius er en mellomstor landskilpadde med et avlangt, høyt hvelvet ryggskjold (carapax) med nesten parallelle sider og en lett flatet rygg. Skjoldet er mørkebrunt, grått eller nesten svart med en lys gul flekk midt i hver skjoldplate. Bukskjoldet er lyst med et mørkt mønster. Hode og bein er mørke med store skjell i gult, oransje eller kraftig rødt, og det er dem som har gitt arten dens kjente utseende. Unge dyr er rundere, flatere og mer lysebrune, med takkete skjoldkanter og sterkere farger. Nyklekkede unger er omtrent 4-5 cm.

Alle mål i teksten er skjoldlengden. Voksne dyr er vanligvis 30-35 cm, 45 cm er ikke uvanlig, og det største kjente dyret var 60 cm og over 28 kg. Hannene er litt større og mer fargerike enn hunnene. Hannen har et innbuet bukskjold, en lang, kraftig hale og hos noen former en tydelig innsnevring i livet langs sidene. Hunnen har en kort, kjegleformet hale. Størrelse, farge og skjoldform varierer med opprinnelsen: dyr fra Panama og Colombia er gråaktige og små, dyr fra Gran Chaco er store, og dyr fra det østlige Brasil er små med grått mellom platene og ofte et rødt hode. Spør om dyrets opprinnelse og foreldredyrenes størrelse før du kjøper, slik at du kan planlegge plass til et dyr som blir 40 cm eller mer.

Artsnavnet *carbonarius* betyr "kullaktig" og henspiller på mørkt kull med glødende flekker, altså skjoldets mørke plater med de lyse midtpartiene. Arten ble beskrevet av Johann Baptist von Spix i 1824. Arten har tidligere stått som *Geochelone carbonaria* og *Testudo carbonaria*. Den er nært beslektet med *Chelonoidis denticulata*, som lever i dypere skog og har gule skjell. Det er beskrevet hybrider mellom *C. carbonarius* og *Astrochelys radiata* fra fangenskap.

Utbredelse og leveområde

Chelonoidis carbonarius finnes i det nordlige og sentrale Sør-Amerika og det sørøstlige Panama. Utbredelsen går fra Panama og Colombia, både vest for Andesfjellene og øst for dem, gjennom Venezuela, Guyana, Surinam og Fransk Guyana til det østlige og sørlige Brasil, der arten finnes fra Roraima i nord til Rio de Janeiro og Rio Grande do Sul i sør, men nesten ikke i selve Amazonas-bassengets regnskog. Videre finnes den i Peru, det østlige Bolivia, Paraguay og det nordlige Argentina samt på Trinidad.

Arten er også innført på flere karibiske øyer, men kartet viser bare den opprinnelige utbredelsen. Arten er ikke jevnt fordelt: den mangler i store, sammenhengende skogområder og er vanligst i overgangen mellom skog og åpent land. Bestandene er presset av innsamling av egg og voksne dyr til mat og handel og av ødeleggelse av leveområdene.

> **Naturlig utbredelse:** Panama, Colombia, Venezuela, Guyana, Surinam, Fransk Guyana, Brasil, Peru, Bolivia, Paraguay, Argentina og Trinidad og Tobago.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i de fleste delene av utbredelsen i overgangssoner mellom skog og savanne: skogkanter, kratt, åpne skoger, tørre skoger og gressland. Klimaet er varmt og fuktig med en temperatur omtrent 30 °C, som sjelden kommer under 20 °C eller over 35 °C. I det meste av området er det en kjøligere regntid og en varmere tørketid, men enkelte steder i sør kan det komme kalde perioder.

I den nordlige delen av utbredelsen skifter klimaet lite, og dyret kan søke mat hele dagen, ofte mest om ettermiddagen. Det går ikke i vinterhvile, men i de varmere og tørrere strøkene i sør kan det gå i sommerdvale i de tørreste månedene. Det lever av en bred kost av blader, gress, blomster, frukter, sopp og tidvis ormer og andre smådyr, og det spiser også åtsler når sjansen byr seg.

Stell

TERRARIET

Chelonoidis carbonarius er en aktiv skilpadde som bruker all den plassen den får. Den lever på bakken, så gulvareal er viktigere enn høyde. I Norden er det innendørs terrariet dyrets egentlige hjem mesteparten av året. En utendørs inngjerding er et godt supplement på varme sommerdager, vanligvis fra juni til august, men dyret må inn når dagtemperaturen ligger under omtrent 18 °C. Inngjerdingen må ha en solrik del og en skyggefull del, velgjennomtrengelig bunn og en ugjennomsiktig vegg på minst 60 cm over bakken som går 30 cm ned i jorden. Dyret forsøker å komme gjennom alt det kan se gjennom. Dekk inngjerdingen med nett mot rovdyr og kråkefugler. Faller natten under 10 °C, noe den ofte gjør i en nordisk sommer, må dyret ha et lukket, tørt ly med en lysløs varmekilde som holder 21-24 °C, eller tas inn om natten.

Innendørs er minstestørrelsen for et voksent dyr 8 ganger skjoldlengden i lengden og 4 ganger i bredden. Mindre plass brukes ofte med hell, men den vanlige anbefalingen er 8 × 4 ganger skjoldlengden. For et dyr på 35 cm gir det 280 × 140 cm, og terrariet må være minst 60 cm høyt. Hver ekstra skilpadde krever minst 1,5 m² ekstra bunnareal. Bruk et lukket terrarium eller et bord med lokk: åpne skilpaddebord gjør det umulig å holde luftfuktigheten oppe. Sett en ugjennomsiktig kant på 10-15 cm foran på glassfronten, slik at dyret ikke går og stresser mot glasset.

Bunnen må være en fuktighetsbevarende, humusrik jordblanding (for eksempel matjord, kokosfiber og litt sand) på minst 10 cm innendørs og gjerne 30 cm utendørs, slik at dyret kan grave seg ned. Legg minst 2-3 cm løv oppå. Innred med flere skjul, hule stammer, flate steiner, jordhauger og en gjørmepytt, som dyret elsker. Minst ett skjul må være et fuktig skjul foret med fuktet sphagnum eller løv. Unger kan de første årene bo i en stor plastkasse eller et lukket skilpaddebord med samme innredning.

TEMPERATUR

Innendørs må det være en gradient. Lufttemperaturen er 24-29 °C om dagen, og solplassen under varmelampen er 32-35 °C, målt på selve underlaget. Om natten kan temperaturen falle til 20-23 °C, og unger holdes varmere om natten enn voksne. Bruk flere halogenlamper eller en blanding av varmelamper og en strålevarmeplate med termostat, slik at varmen fordeles over en stor solplass. Lampen må sitte minst 30 cm over skjoldet for å unngå forbrenninger.

Dyret er mest aktivt ved 27-30 °C. Utendørs må det være nok skygge til at det kan bli kvitt varmen: sommertemperaturer opp mot 35 °C tåles når det finnes et kjølig, skyggefullt sted. Kalde netter er en større risiko, særlig i kombinasjon med fukt. Faller natten under 10 °C, må dyret ha et oppvarmet skur eller inn. Arten skal ikke i vinterhvile. Den trenger varme og lys hele året, også om vinteren, da aktiviteten kan være litt lavere.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Arten kommer fra et varmt og fuktig klima og må ha høy luftfuktighet: 70-90 %, med korte topper opp mot 100 %. Fukt jordlaget og overflatene 2-3 ganger daglig med en trykksprøyte eller et tåkeanlegg og unngå å sprøyte direkte på dyret. Et fuktig skjul med fuktet mose eller løv er alltid nødvendig, også utendørs, og dyret vil gjerne grave seg ned i fuktig løv.

Unger og halvstore dyr tørker langt raskere ut enn voksne og får et knudrete skjold hvis fuktigheten er for lav. Voksne tåler litt tørrere perioder, men de må holdes tørre på kalde netter. Gi en lav vannskål eller et badekar som dyret lett kan komme inn og ut av og sitte i; arten elsker å bade. Skålen må skylles daglig og desinfiseres hver gang dyret har hatt avføring i den. Unger bades dessuten 15-30 minutter i lunkent vann en til to ganger i uken for å sikre væskebalansen.

Les mer: Luftfuktighet, sprøyting og ventilasjon

LYS OG UVB

C. carbonarius er dagaktiv og må ha UVB når den ikke er i direkte sol. Mål UV-indeksen 2,0-3,0 på solplassen (Ferguson-sone 2). Det oppnås for eksempel med et T5 HO UVB-rør på 6 % i 30-35 cm avstand eller ett på 12 % i 45-55 cm avstand, når røret sitter over et nett som demper lyset litt. Røret må være omtrent halvparten så langt som terrariet og plasseres over den varme siden. Bytt det etter produsentens anvisning, fordi UVB-utbyttet faller lenge før røret går ut.

Fordi arten er en skogkantart, trenger den ikke veldig skarpt lys, men et UVB-rør alene gir ikke nok lys. Supplér med en LED-lampe med dagslys omtrent 6500 K som dekker mesteparten av terrariet, særlig hvis du bruker levende planter. Lyset følger årstiden: omtrent 13 timer om sommeren og 11 timer om vinteren. Utendørs er kunstig lys ikke nødvendig, men glass og pleksiglass stopper UVB, så solbad bak en rute hjelper ikke.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

C. carbonarius er altetende og spiser i naturen planter, blomster, frukt, sopp og litt animalsk føde. I fangenskap fungerer en fordeling på omtrent 90 % plantemateriale og 10 % animalsk føde. Plantene deles grovt i 55 % frukt, blomster og blader og 35 % gress og grønnsaker, og de siste 10 % er animalsk føde og sopp. Det er en annen kost enn hos middelhavsartene som bare spiser planter: frukt hører med, i moderate mengder.

Grunnfôret er blader og urter som løvetann, hibiskus, morbærblader og mørke bladgrønnsaker, og dertil kommer gress, høy, kaktusblader og grønnsaker som paprika, squash og gresskar. Frukten kan være epler, bær, fiken, mango, melon og papaya. Animalsk føde er meitemark, snegler fra oppdrett, melorm, kakerlakker og lignende i små mengder, og dertil kommer spiselig sopp. Varier så mye som mulig: arten har i naturen en svært variert kost.

Unger fôres daglig med så mye de vil spise. Nær voksen alder fôres annenhver dag for å unngå fedme. Fôret serveres alltid på en flat skål eller stein, slik at dyret ikke spiser jord. Dryss et kalk- og vitamintilskudd over fôret et par ganger i uken, og la et sepiaskall ligge fremme hele tiden, slik at dyret selv kan gnage på det. Rask vekst fra for mye protein gir et knudrete, deformert skjold.

Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Arten er nysgjerrig, aktiv og forholdsvis rolig. Den lærer holderen å kjenne, kommer gjerne til når det er mat, og tar mat fra en hånd eller en pinsett. Den er ikke et dyr som skal tas opp og kjæles med: håndtering stresser, og et fall kan være fatalt. Når det er nødvendig, løfter du dyret nedenfra med hele hånden og støtter både kropp og bein.

Dyret kan holdes alene eller i grupper av samme kjønn, så lenge de er omtrent like store, og det er rikelig med skjul og synsbarrierer, slik at de kan holde seg unna hverandre. Gruppehold krever mye plass og er vanskelig i de kalde månedene. Hannene er mest uforsonlige mot hverandre og kan skyve, velte og bite. Under paringen jager hannen hunnen, gir høye klukkelyder og støter henne med skjoldet. Bland ikke arten med andre skilpadder, fordi de kan smitte hverandre. Gå-frem-og-tilbake-atferd langs veggen er et tegn på stress.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Hannen er litt større enn hunnen og har et innbuet bukskjold, en lang, kraftig hale, ofte båret til siden, og hos noen former en tydelig innsnevring i livet. Hunnen har en kort, kjegleformet hale og et flatere bukskjold. Kjønnet kan vanligvis ses hos større unge dyr. Dyrene når avlsstørrelse ved omtrent 20-25 cm skjoldlengde, avhengig av den lokale formen. Alder ved kjønnsmodenhet er ikke dokumentert, men de unge dyrene vokser raskt de første 5-10 årene og langsommere deretter. Antallet egg og klekkesuksessen øker til hunnen er fullt utvokst.

PARRING

Paringen foregår når dyrene er i god form og holdes varmt. Hannen følger etter hunnen, berører skjoldet hennes og lukter på kloakken hennes mens han gir høye klukkelyder. Han bestiger henne, stamper mot halen hennes og utstøter et raspende "voff". Hunnen kan skyve ham av ved å gå videre eller bruke lave grener. Hold øye med dyrene, og skill dem hvis hunnen får skader eller ikke kan komme bort fra hannen. Gi hunnen mange skjul. Hold ikke flere hanner sammen med få hunner.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen begynner å grave rede fem til seks uker etter paringen. Hun graver en flaskeformet rede på omtrent 10 × 20 cm med bakbeina og bruker flere timer på det. Hun kan grave flere halvferdige reder og oppgi en hun er i gang med. Gi henne en solrik skråning eller en kasse med dyp, løs og fuktig jord der hun kan grave, og der jorden ikke er hard. Hunnene legger 2-7 kuleformede egg på omtrent 5 × 4 cm og 50 g per kull og ofte flere kull etter hverandre med noen ukers mellomrom. Antall kull per år er ikke dokumentert.

INKUBASJON

Eggene flyttes forsiktig uten å snus til en rugemaskin, der de ligger i en kasse med tørr vermikulitt ved høy luftfuktighet. Inkubasjonstiden er 105-200 dager og ofte omtrent 150 dager. Rug eggene ved 28-31 °C; temperaturen er lånt fra beslektede landskilpadder. Kjønnet avhenger antakelig av temperaturen som hos andre landskilpadder, men grensene er ikke dokumentert for arten. Ungene åpner egget med en eggtann og blir i egget eller i redet noen dager mens skjoldet retter seg ut og plommesekken tas opp.

OPPDRETT AV UNGER

Unger måler 4-5 cm og lever de første dagene av plommesekken. Hold dem i en lukket kasse eller et lite terrarium med høy luftfuktighet, et fuktig skjul, 10 cm jord og en varm flekk på 32-35 °C. Gi UVB, en svært lav vannskål og et lunkent bad flere ganger i uken. Fôr daglig de samme urtene, bladene og fruktene som de voksne, i små stykker, og la dem spise det de kan. Lav fuktighet gir et knudrete skjold. Dyrene vokser raskt, og hvis været tillater det, må de ut i sol og frisk luft i en tett, overdekket inngjerding med skygge og oppvarmet ly.

Helse og vanlige feil

De hyppigste problemene skyldes stellefeil:

- Luftveisinfeksjon: boblende nese, raslende pust og slim. Skyldes kalde og våte forhold. I begynnelsen kan mer varme og litt lavere fuktighet i et par uker hjelpe, men skummer det ved nese eller munn, må en veterinær til.
- Knudrete skjold og beinsykdom: for tørre forhold, for lite UVB eller kalk og for rask vekst. Knudrete skjold ses særlig hos dyr som har vokst opp i fangenskap; ville dyr har oftest et glatt skjold.
- Uttørking: særlig hos unger.
- Parasitter: vanlig hos importerte dyr. Tegn er løs avføring og vekttap.
- Fordøyelsesproblemer av underlag som svelges med maten.

Vei dyret regelmessig: et vekttap er ofte det første tegnet, fordi krypdyr skjuler sykdom. Et nytt dyr må i karantene før det kommer sammen med andre skilpadder. Kontakt en veterinær med erfaring på krypdyr hvis dyret ikke spiser på et par uker, går ned i vekt eller har væske fra nesen. Vask hendene før og etter kontakt.

Les mer: Karantene og hygiene

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.